

Prezimovanje črne liske *Fulica atra* v Škocjanskem zatoku v letih 1982-86

Wintering of the Coot *Fulica atra* in the Bay of Škocjan from 1982 to 1986

Iztok Škornik

UVOD

Črna liska *Fulica atra* je selivka, klatež in stalnica. V zmernih in toplih krajih se zadržujejo čez vse leto, v glavnem pa se selijo severne populacije, in še posebej tiste iz vzhodne Evrope, pod vplivom celinskega podnebja. Osebkki iz severnega morja, Baltika (vključno z južno Fenonskandijo), centralno - vzhodne Evrope in južne SZ prezimujejo v Senegalu, v oazah južne Sahare, v rečnih dolinah in jezerih Sudana, mogoče celo v Etiopiji.

Čeprav so na prezimovanju številčneje prisotni osebkki v palearktičnem delu, pa veliko število osebkov prezimuje v zahodni in centralno - vzhodni Evropi, Mediteranu, Bližnjem vzhodu, posebej na Danskem, zahodni Nemčiji, Nizozemski, Maroku, Tuniziji, Turčiji, južni SZ (zlasti ob obalah Črnega morja), ob Kaspijskem morju in Iraku, kjer so januarske populacije šteje preko 100.000 ptic (Aktinson-Willes 1970, Smart 1974, Carp 1975). Številčnost populacij na Mediteranu in Bližnjem vzhodu je odvisna od jakosti in trajanja zime na severu.

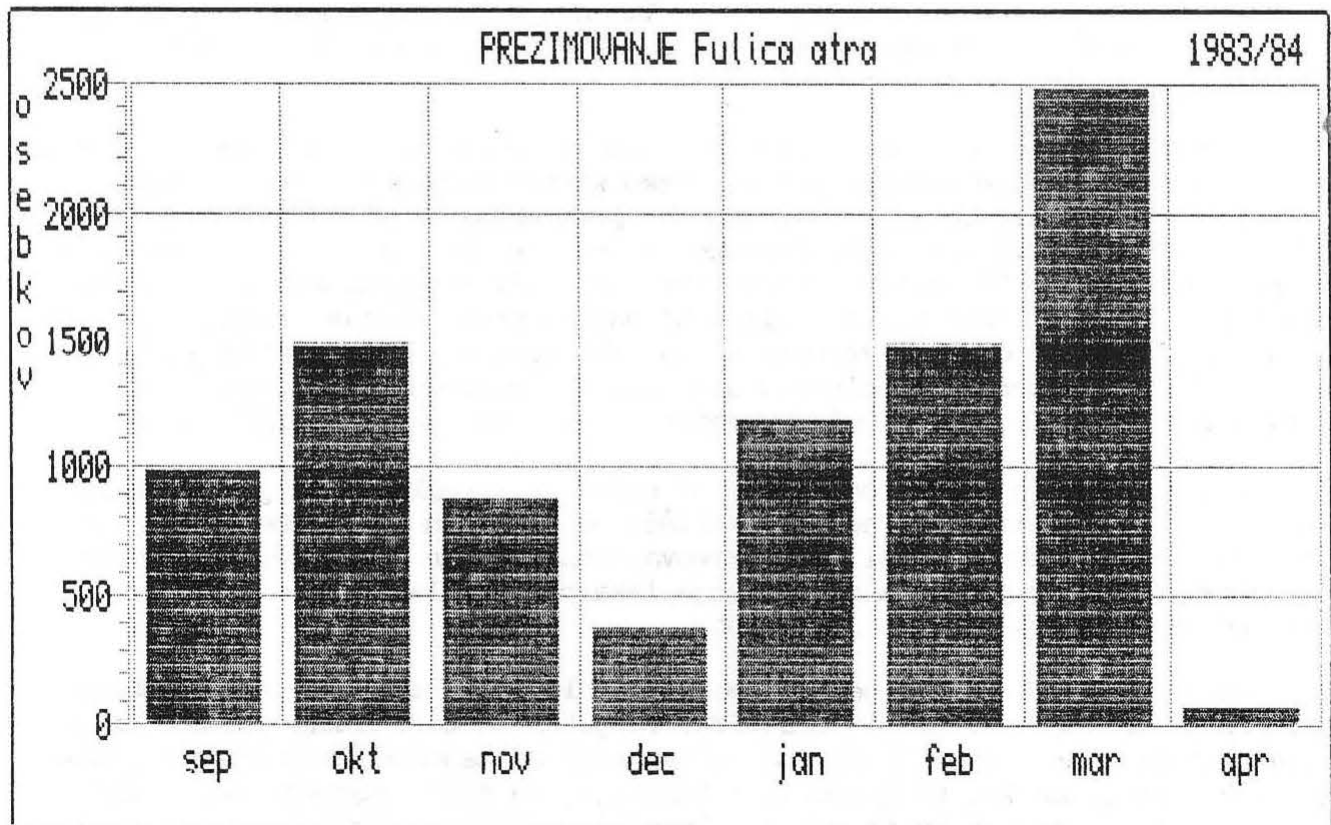
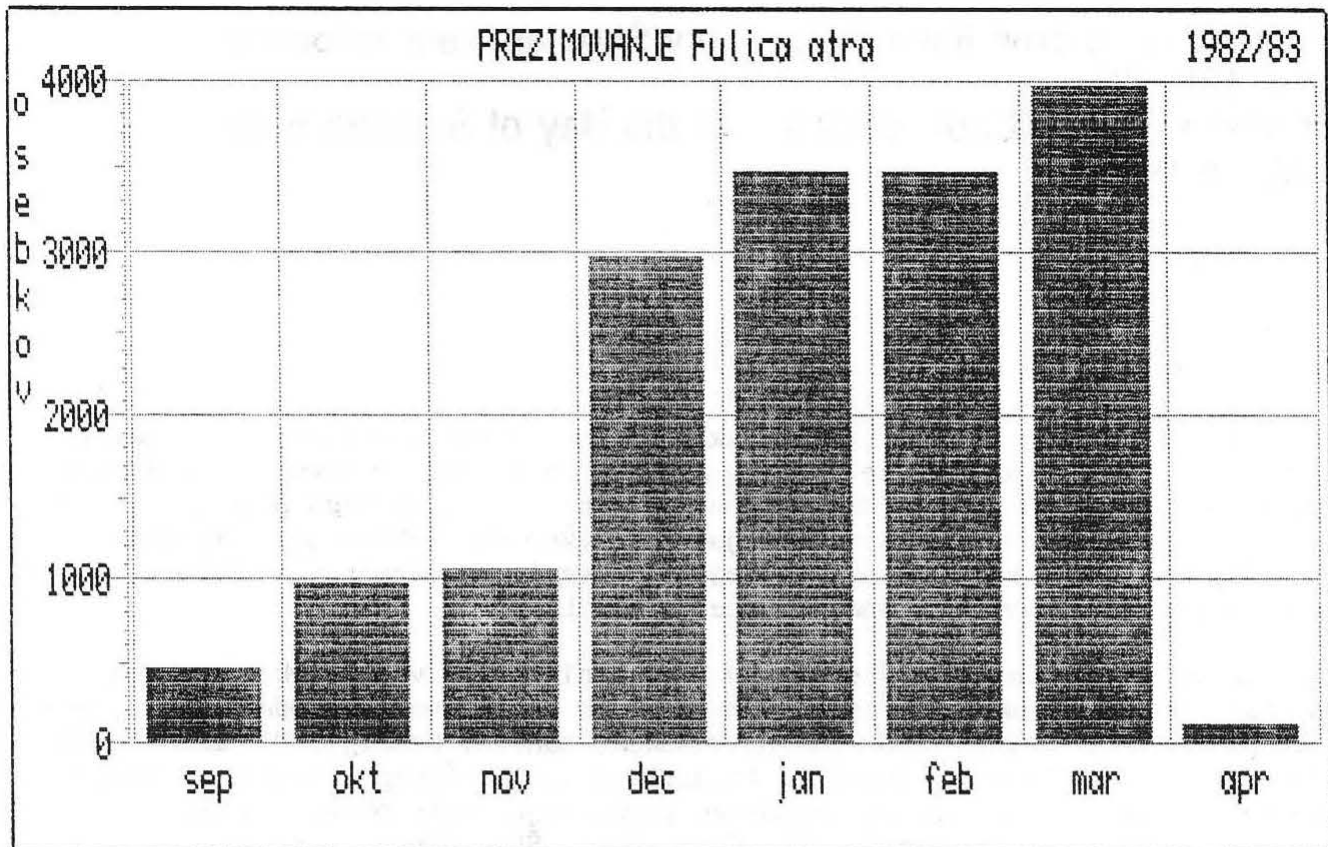
Kot nasprotje temu pa zelo majhno število prezimujočih ptic doseže etiopski del Afrike, kjer po do sedaj znanih podatkih redno prezimujejo le v Senegalu (Morel in Roux 1973) in Sudanu (Cave in Macdonald 1955). Le maloštevilne liske (klateži) dosežejo Nigerijo in Čad (Elgood 1966, Salvan 1968, Glutz 1973).

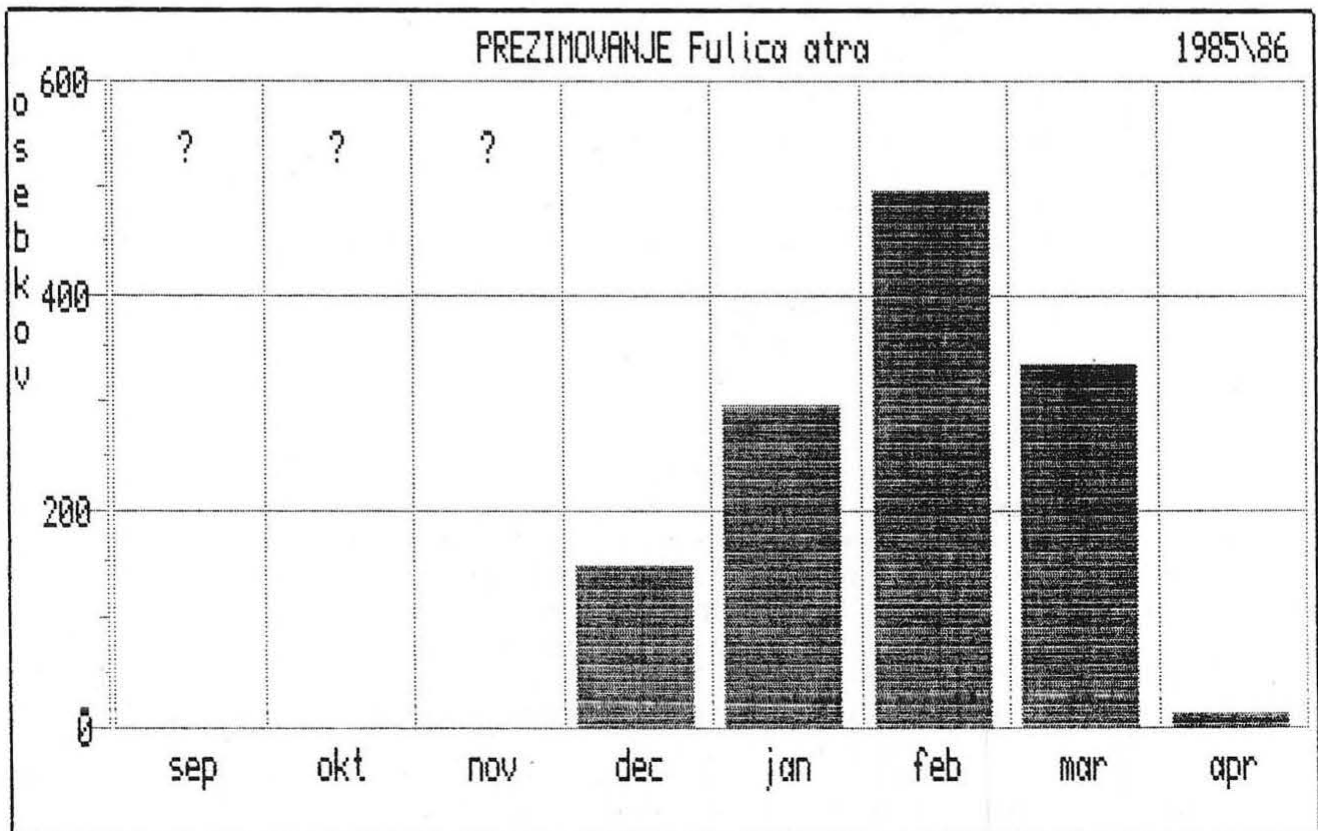
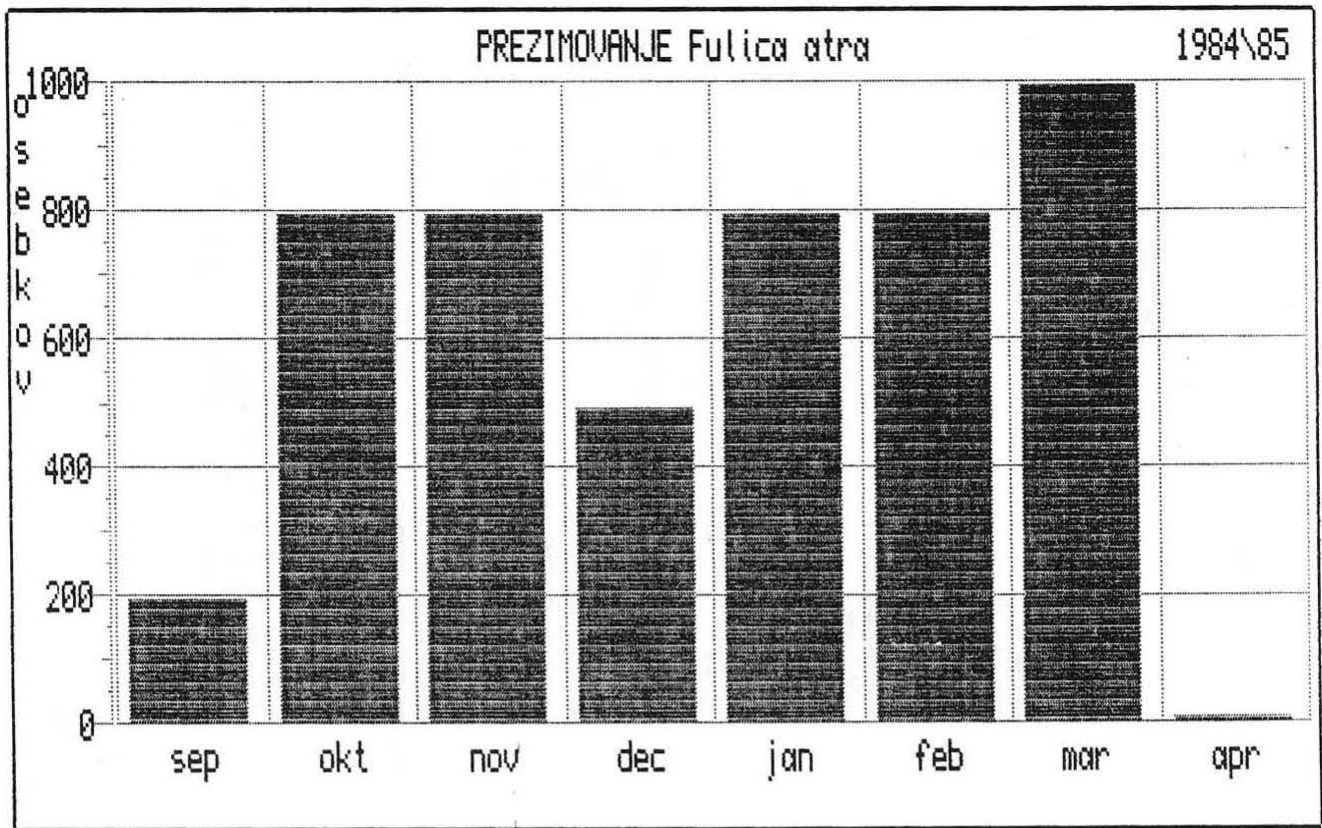
Podatki iz Etiopije niso zanesljivi, iz Tanzanije pa nesprejemljivi, ker gre pri obeh primerih za možnost zamenjave z grebenasto lisko *Fulica cristata* (Bäckhurst 1973).

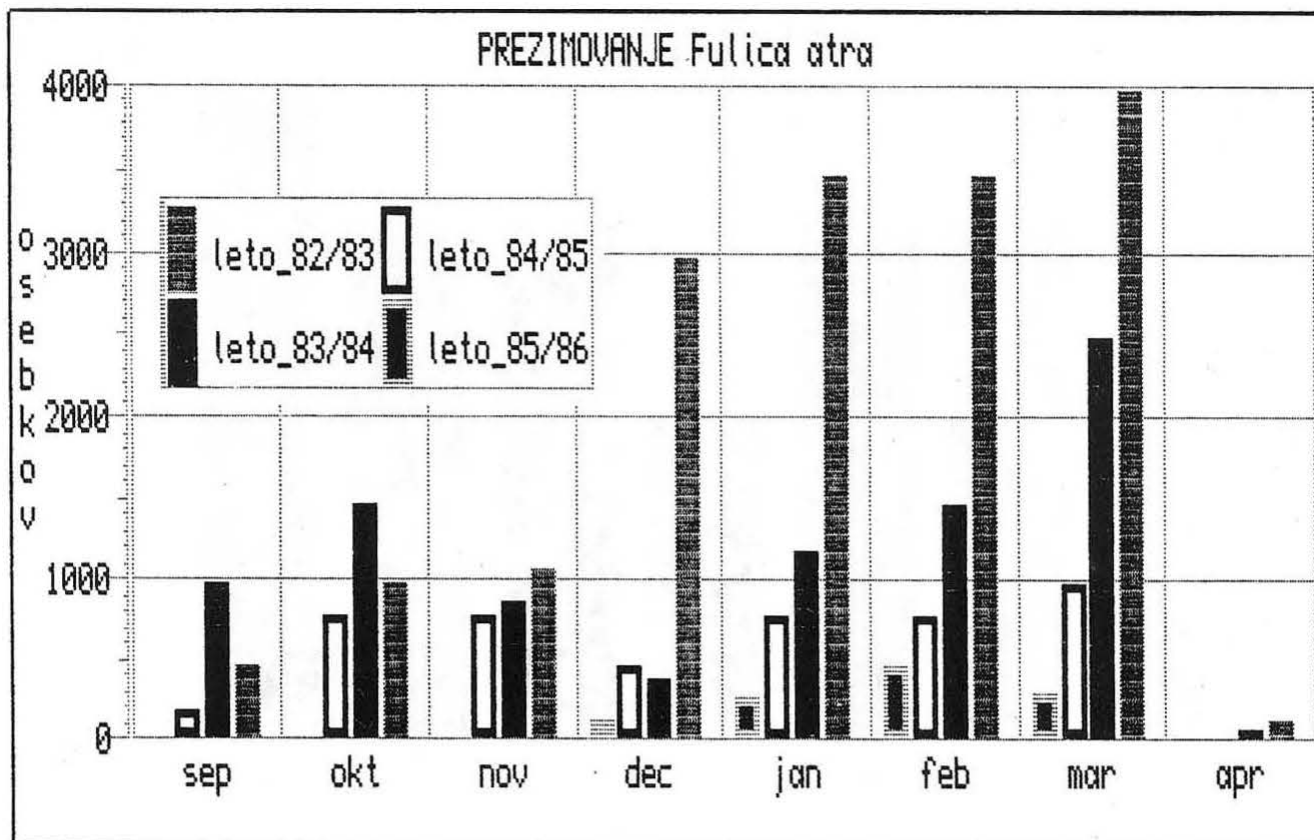
Smer evropske selitvene poti je zahod - jug jeseni in v obratni smeri spomladi. Premikanje selečih se osebkov poteka preko kontinentalne Evrope s širšim selitvenim pasom (z vmesnimi počivališči in prezimovališči) čez Bavarsko (J Nemčija), Avstrijo, Švico in Čehoslovaško, na severu do Baltika in na vzhodu čez vzhodno Nemčijo do SZ navidezno brez odklona okoli topografskih ovir (visoka gorovja). Tudi čez ozek obalni selitveni pas se preko Baltika selijo številne liske iz vzhoda do dežel Severnega morja, vključno z Veliko Britanijo (Brown 1955), dalje do Iberskega polotoka ali celo do severozahodne Afrike. Ta obalna premikanja so lahko (le delno) v povezavi z golitvenimi zbirališči na Danskem.

Iz dežel Baltika in centralne Evrope se nekatere premaknejo na jug do Balkana, Italije in do Tunizije. Nobeno počivališče ob Črnem in Kaspijskem morju, v Turčiji in Iraku ne kaže na velika prezimovališča, vendar domnevajo, da se število prezimovalcev poveča z združitvijo lokalnih populacij ptic iz SZ, ki v zimskem času zapustijo t.i. južni rob.

V zahodni SZ se večina (če ne vse) populacij le delno seli, vendar v nobenem primeru ne zasledimo v celoti neselivk. Verjetno se tudi nekaj osebkov iz Velike Britanije seli skozi različna počivališča od zahodne Nemčije do Francije. Nekatere primerke, ki gnezdiijo v Franciji, so našli jugozahodno od Iberskega polotoka, medtem ko so nekaj v Španiji obročkanih mladičev našli na Portugalskem in v Maroku.

Slike 1-5: Prezimovanje črne liske v Škocjanskem zatoku v letih 1982-86
 Figures 1-5: Wintering of the Coot in the Bay of Škocjan from 1982 to 1986

METODA DELA

Štetje sem opravljal na vodnih površinah Škocjanskega zatoka v zimah 1982/83, 1983/84, 1984/85 in 1985/86.

Pri štetju lisk sem si pomagal z daljnogledoma povečav 7 x 50 in 20 x 50.

Liske sem štel posamezno (čim bolj natančno) ali pa po skupinah lo osebkov. Pri štetju posameznih osebkov sem uporabljal metodo štetja v raztegnjeni jati, ki nam zagotavlja natančno določitev števila osebkov. S štetjem sem pričel septembra, končal pa v mesecu aprilu, ko se odselijo še zadnje jate, ostanejo pa samo ne poškodovani osebki in osebki, ki v zalivu gnezdiijo.

V zimi 1982/83 sem opravil 22 števni dni, v zimi 1983/84 25, v zimi 1984/85 18 in v zimi 1985/86 14. Skupaj 79 števni dni.

ZIMA 1982/83

Konec septembra se je v zatoku zadrževalo okoli 500 lisk. 10. oktobra je število prezimujočih osebkov znašalo že 1000 osebkov in ostalo nespremenjeno do konca oktobra. V začetku novembra se je število nekoliko povečalo. Prve dni decembra se je število osebkov povečalo še za 500. Število prezimujočih lisk je naraščalo do približno 20. januarja, ko je prezimujoča populacija štela že kar 3500 osebkov. 10 dni kasneje se je število zmanjšalo za 500 osebkov, 5 dni kasneje pa je število ponovno porastlo na 3500 osebkov in do okoli 12. februarja ostalo nespremenjeno. V drugi polovici februarja je število upadlo za 1000 osebkov, se do začetka marca ponovno povečalo in okoli 10. marca doseglo številčni vrh (4000 osebkov). Do konca marca je število naglo upadlo. V začetku aprila je opaziti majhen številčni porast in ponovni padec, dokler niso v zalivu ostali le še gnezdeči primerki ter nekaj zaostalih in poškodovanih osebkov.

ZIMA 1983/84

Podobna situacija je v obdobju 1983/84, le da je bilo okoli 10. oktobra v zatoku več lisk kot leto poprej. Do sredine oktobra je število upadlo in se približalo številu lanskega oktobra. Do konca oktobra je opaziti manjši številčni porast. Od začetka novembra je število prezimujočih lisk upadalo do konca decembra (v istem obdobju 1982 je število naraščalo). Od konca decembra do prvih dni v januarju se je število ponovno povečalo. V nadaljnjih petih dnevih je prišlo do ponovnega padca, od sredine januarja pa je postopoma naraščalo do začetka februarja, ko se je v zatoku zadrževalo 1500 lisk. Do 23. februarja je ostalo število nespremenjeno, konec februarja upadlo ter se v naslednjih dnevih naglo povečalo in okoli 5. marca doseglo številčni vrh (2500 osebkov). Številčni vrh je trajal 5 dni, zatem pa je prišlo do naglega upada prezimujočih osebkov. V sredini marca je bilo v zatoku še okoli 1000 lisk, v začetku aprila pa jih je ostalo le še nekaj.

DISKUSIJA

Grafični prikazi od 1 do 5 ponazarjajo številčno prisotnost lisk po mesecih v letih 1982/83, 1983/84, 1984/85 in 1985/86. Na sliki 5 pa so zaradi boljše predstavitve prikazana vsa štiri leta skupaj.

Če si pogledamo grafične prikaze štirih let, lahko ugotovimo, da se že v septembru "domačim" liskam pridružijo "tuje" liske (v glavnem se selijo severne populacije in tiste iz V Evrope). V septembru se je število prezimujočih (oz. počivajočih) osebkov gibalo od 200 do 1000 osebkov.

Za leto 1985 (september, oktober, november) nisem uspel zbrati podatkov. V oktobru se je število povečalo za okoli 500 osebkov. V letih 1982 in 1984 je ostalo število bistveno nespremenjeno do konca novembra (majhen porast v letu 1982), medtem ko je v novembru 1983 prišlo do številčnega padca (manjše število prezimujočih osebkov kot v septembru istega leta). V decembru se je zmanjšalo število osebkov v letu 1983 in v letu 1984, naglo pa povečalo v letu 1982. Decembra 1985 je bilo v zatoku okoli 150 osebkov. Ker za leto 1985 ne razpolagam s podatki iz predhodnih mesecev, ne vem, ali je v decembru 1985 prišlo do zmanjšanja ali povečanja števila prezimujočih lisk. Januarja se je v vseh primerih število povečalo, do konca februarja 1983 in februarja 1985 ostalo nespremenjeno, porast pa je opaziti februarja 1984 in februarja 1986. Marca nastopi v treh primerih številčni vrh (1983, 1984, 1985), v marcu 1986 pa je število upadlo (številčni vrh v februarju). Aprila se odselijo še zadnje liske, kar je razvidno iz vseh štirih diagramov.

Pri selitveni dinamiki (prezimovanju) v Škocjanskem zatoku lahko govorimo o 6 etapah:

1. Naraščanje števila osebkov (priselitev prvih jat)
2. Prvi številčni vrh
3. Prezimovanje (število osebkov se bistveno ne spreminja)
4. Številčni padec (odselitev prvih jat)
5. Drugi številčni vrh
6. Odselitev

V septembru se pojavijo prve jate lisk. Naraščanje števila prezimujočih osebkov poteka do prvih dni januarja. V dveh primerih (1982/83 in 1984/85) se v prvih dneh oktobra pojavi prvi številčni vrh, ki mu sledi postopno padanje števila do konca decembra. V tem primeru gre upad števila pripisati ostrejšim razmeram (liske se pred ledom umikajo iz zaliva proti jugu). V začetku januarja nastopi ponovno številčni vrh, ki mu sledi manjši številčni padec (del populacije se zaradi neugodnih vremenskih razmer premakne na morje). Postopnemu naraščanju (vračanje iz morja) sledi faza prezimovanja (število prezimujočih osebkov se

bistveno ne spreminja), ki traja do sredine februarja. Od sredine februarja pride do prvih odselitev jat (vračanje v gnezdišča). V marcu nastopi številčni vrh (maksimum). Vzrok temu je prihod jat, ki so prezimovale južneje od Škocijanskega zatoka. Med 10 in 30 marcem pa se odseli večina lisk.

ZAHVALA

Kolegu Davorinu Tometu se iskreno zahvaljujem za izdelavo grafikonov.

SUMMARY

Wintering of the Coot (*Fulica atra*) in the Bay of Škocijan from 1982 to 1986

From 1982 to 1986 wintering of the Coot (*Fulica atra*) was studied by the author in the Bay of Škocijan near Koper. In those winters the number of the wintering individuals was drastically decreased, what the author ascribes to the very severe winters of the last few years, when brackish water in the bay actually froze. Due to a very persistent observation, however, he recorded the following wintering dynamics:

In September there appear the first flocks of the Coot. The number of the wintering individuals increases until early January. In two cases (in 1982/83 and 1984/85) the numerical maximum was recorded in the first few days of October, which was then followed by a gradual decrease until the end of December. In this instance the numerical decrease should be ascribed to somewhat harsher conditions (the birds retreated south from the ice in the bay). In early January another numerical maximum is achieved, but is then followed by somewhat smaller numerical decrease (due to unfavourable weather conditions a part of the population moves out to the sea). A gradual increase (return from the sea) is followed by wintering phase (the number of the wintering individuals does not change significantly) which lasts till mid-February. From then on the first movements of flocks away from the bay are noted (return to the breeding grounds). In March the numerical maximum is achieved again, the reason being the arrival of flocks which winter south of the Bay of Škocijan. But during March 10th and 30th most coots fly away from the Bay.

LITERATURA

- Zuur, B., Suter W., A.Krämer (1983): Zur Nahrungsökologie auf dem Ermatinger Becken (Bodensee) überwinternder Wasservögel. Der Ornithologische Beobachter, Band 80. Heft 4.
- Suter, W. (1982): Vergleichende Nahrungsökologie von überwinternden Tauchenten Bucephala, Aythya und Blösshuhn *F. atra* am Untersee-Ende Hochrhein (Bodensee). Der Ornithologische Beobachter, band 79, Heft e.
- Suter, W. (1982): Die Bedeutung von Untersee-Ende/Hochrhein (Bodensee) als wichtiges Überwinterungsgewässer für Tauchenten Aythya, Bucephala und Blösshuhn *F. atra*. Der Ornithologische Beobachter, band 79, heft 2.
- Šmuc, A. (1980): Ptice sečoveljskih in ulcinjskih solin. Univerza v Ljubljani, Diplomsko delo.
- Tome, D. (1986): Daljnogled, svinčnik, papir in še kaj. Acrocephalus št.27-28, letnik VII, str.1.

Iztok Škornik
Krožna cesta 10
66000 Koper